

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף לד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

השתחויה בפיטוט ידים ורגלים

מבואר בגמ' שסתם השתחויה זה בפיטוט ידיים ורגלים, ונלמד ממה שאמר יעקב אבינו ליוסף "הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה". אמרו בגמ' ביומא כא, א אמר רב יהודה אמר רב בשעה שישראל עולין לרגל עומדין צופיין ומשתחוים רוחיים ומשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת. מאי קאמר, הכי קאמר אף על פי שנמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת ועומדים צופיין כשהן משתחוין משתחוין רוחיים וזה אחד מעשרה נסים שנעשו במקדש.

ביאר רש"י (ד"ה משתחוים) "כשמשתחוים ונפולים נעשה להם נס והמקום מרחיב עד שיש ביניהן ארבע אמות שלא ישמע איש וידיו של חברו שלא יכלם".

מבואר בדברי רש"י ב' דברים. א. מלבד זה שהיה מקום לכל אחד להשתחוות, אע"פ שבזמן שעמדו העמידה הייתה צופיה. אף היה רווח בין אחד לחברו ד' אמות, כדי שלא ישמע ויודיו של חברו. ב. עיקר הנס היה נצרך ליום הכיפורים. שהרי מעמיד את הרווח ביחס לוודיו. וענין הוודיו, ביום הכיפורים. אף שלשון הגמ' "שישראל עולין לרגל". לא משמע דווקא יום הכיפורים. כדברי רש"י מבואר אף במאירי ובריטב"א. אולם ממשמעות דברי המאירי מבואר, שנס הרווח היה שייך לכל רגל שעלו בני". והנס היה גדול יותר ביום הכיפורים שהיה רווח בין אחד לחברו ד' אמות כדי ישמע את הוודיו.

בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' לו. לקראת סוף התשובה) השואל נוקט שבכל הרגלים היה נס שעומדים צפופים. וטען כנגדו היעב"ץ שאין הדבר כן, שהרי במועד היו ימי השלמה ויכלו להיכנס כמות כמות ולא היו צריכים את הנס של הרווח, לא היה ענין שיכנסו כולם בב"א. אולם ביום הכיפורים בזמן ההשתחויות שכולם השתחוו כנגד הייכל, באותה שעה בלבד הוצרך הנס של עומדים צפופים ומשתחוים רוחיים.

המהרש"א (ח"א ביומא) אומר שבלא להגיע לדברי רש"י מחמת שלא ישמע וידיו חברו, היה צ"ל שהיה מקום לכל אחד כדי ד' אמות. היות ואדם תופס ד' אמות כאשר משתחוה בפיטוט ידיים ורגליים. נראה שהמהרש"א למד, שהנס היה שלכל אחד היה ד' אמות. רש"י ביאר שהד' אמות היו בין אחד לחברו. וע"ז אומר המהרש"א, שאי"צ להגיע לדבר זה. כיון שביין כה כל אחד תפס ד' אמות.

אולם שבן הוידע תפס את דברי רש"י כן, כל אחד ואחד תפס ד' אמות בזמן השתחוה. כיון שזה שיעור אדם בפיטוט איבריו. מלבד זאת, היה רווח בין כל אחד ואחד ד' אמות. והראיה שהגמ' אמרה עומדים צפופים ומשתחוים רוחיים. מה הכוונה "רווחים" אם כדברי המהרש"א שהד' אמות היו מחמת שיעור שתופס אדם בזמן שמשתחוה, א"כ היה מספיק שהנס יהיה שעומדים צפופים ומשתחוים. מכך שאמרו שהנס היה שמשתחוים רוחיים, למדנו א'. שהם "משתחוים", כל אחד תופס ד' אמות. ב', "רווחים" לכל אחד ואחד היה עוד ד' אמות מרחק מחברו שלא ישמע את הוודיו.

מסחר במקום שיש תלמידי חכמים

מבואר בגמ' שהנבואות הטובות הם למשיא בתו לתלמיד חכם, עושה מסחר עם תלמידי חכמים, מהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל השכר לתלמידי חכמים עצמם הוא בגדר "עין לא ראתה".

הרא"ש ב"ב (א, יג) פסק בהלכותיו "ותלמיד חכם המביא סחורתו לעיר מונעין כל בעלי סחורה שיתכרו עד שימכרו את סחורתו כדי שלא יתבטל מילמודו כעובד דבר דימי מנהרדעא דאייתי גרוגרות בספינה אמר ליה ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא לינקטו ליה שוקא". עכ"ל.

היד רמ"ה אף הוא פוסק שכך היא ההלכה, אולם מבביל מעט את הזכות של תלמיד חכם להקדים במסחרו, ולא בכל אופן מונעים משאר מוכרים למכור כדי שימכרו מהת"ח. וכך, כ"ז דווקא כאשר התלמיד חכם מוכר במחיר רגיל, ואם מוכר במחיר יותר יקר אין לעדו עליו על שאר המוכרים. ועוד הוסיף הרמ"ה, אם יש באותו מקום אף גויים שמוכרים, אין להקדים את הת"ח משום שביין כך לא ניתן למנוע מהגויים למכור, א"כ לא יהיה רווח לת"ח בהקדמה ולא נפסיד את שאר מוכרי ישראל. ועל זו הדף הביא בשיטת"ק בשם הר"י מייגאש.

בלשון רבינו יונה, מבאר שזאת מצווה שכתב "תלמיד חכם שהביא סחורה לעיר מצוה על בני העיר לצוות עליו שיהא קודם במכר סחורתו כדי שלא יתבטל מתלמודו". עכ"ל. מבואר שיש כאן ענין דיני קדימה ומבקשים ממנו שיהא ימכור ראשון.

אולם עדיין צריך להשכיל בשרוש הענין, מהו הענין של מסחר במקום שיש תלמיד חכם. הביא הרמ"א (שו"ת סי' י) את דברי הגמ' בנדרים (סב, א - ב דמ"א י"ש ט"ו) "אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למיכר צורבא מרבנן אנא שרו לי תיגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו מה כהן נוטל בראש אף תלמיד חכם נוטל בראש וכהן מנא לן דכתיב וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב". מבואר שיש דין קדימה לת"ח כענין שאמרו וקדשתו אצל כהנים.

אולם הוקשה לרמ"א ואם יאמר המפקפק שהרי אמרו באבות (א, יג) כל המשתש בתגא חלף, אולם הביא מדברי הרמב"ם שכאשר ימכור סחורתו בראשונה הוא חלקו ונחלתו משלתן גבוה כתורמה מן הגורן לכהן ומעשר ללוי. הביא הרמ"א את

דברי הרמב"ם בפירוש המשניות באבות, וכנראה כוונתו לדברי הרמב"ם (ה, ט, טו) שתמכר סחורתם לפני כל סחורה ושיקנו להן בתחלת השוק, אלה הם חוקים שקבע להם הי"ת כמו שקבע המתנות לכהן והמעשרות ללוי לפי מה שבא בקבלה, כי שתי הפעולות האלה יעשו אותם סוחרים קצתם על קצתם על דרך כבוד, ואע"פ שאין שם חכמה וכדי הוא ת"ח להיות כעם הארץ נכבד". וכעין הדברים עי' ברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל.

סיכום הדף

נושא היום: טעות בתפילה. אורך התפילה. כריעות. הטועה. רבי חנינא בן דוסא.

ש"ץ שטעה בתפילתו ואינו יכול לסדר תפילתו, **יעבור** ש"ץ אחר, **ובאותה שעה** יגש מיד ולא יסרב. שהרי אמרו, בדרך כלל לא יגש מיד, ולא יסרב מידי הרבה, **אלא** שמבקשים ממנו **לראשונה**, יסרב, שמבקשים **בשנית**, יכין עצמו לעמוד. שמבקשים **בשלישית** ילך ויגש לתביה, אבל באופן שמחליף ש"ץ שטעה מיד נגש. **המתחיל** מתחיל תפילת הברכה שטעה בה.

ש"ץ לא יענה 'אמן' אחר ברכת כהנים [1], מחשש שיתבלבל מלהקריא לכהנים את הפסוקים. **ואם הכהן היחיד** שישנו הוא הש"ץ, לא יגש כפיו מחשש שלא יוכל להמשיך ולהתפלל. **אם בטוח** שלא יתבלבל, מותר לישא כפיו.

בל דברים אמרו שמיעוטם טוב, ורובים קשה, **א**, שאור בעיסה. **ב**, מלח בתבשיל. **ג**, סרבונו. **לר"ה**, תמיד חוזר לראש הסיידה שטעה בה, **בל ראשונה** חוזר לראש. **בל אמצעיות**, חוזר **ולר"ה** הכוונה שכל הברכות האמצעיות הם כברכה אחת.

אמר רב יהודה, סדר התפילה שמבקש צרכיו רק באמצעיות [3]. **כדברי רבי חנינא**, ברכות ראשונות, כעבד המסדר שבחו של רבו. אמצעיות, עבד המבקש פרס. אחרונות, עבד המקבל פרס ומבקש רשות ללכת.

לפני ר"א תלמיד האריך הרבה בתפילה, אמר לתלמידיו והרי לא מאריך כמשה רבינו ארבעים יום וארבעים לילה. **ופעם אחרת** היה תלמיד שיקצר מאוד, ואמר ר"א לתלמידיו הרי לא קיצר יותר ממה שרבינו שהתפלל על מרים "אל נא רפא נא לה". **אמר רב יעקב בשם רב חסדא**, המתפלל על חברו לא צריך להזכיר את שמו, כמשה רבינו שהתפלל על מרים ולא הזכיר שמה.

הברכות שכוונו בהם בתחילה ובסוף, באבות'. ואם בא לכוונו בשאר ברכות בסופם או תחילתם ברכות מלמדים אותו שלא יעשה כן [4]. **אמר רבי שמעון בן פזי בשם ריב"ל בשם בר תפילה**, הזכר מתייחס לכל בני אדם. **כחן גדול** כוונתו כל ברכה. **ומלך** כוונתו בכל התחלה ובכל סוף ברכה. **אמר רבי יצחק בר חנמי**, פירוש דברי ריב"ל, שהמלך מתחיל בכריעה ושוב אינו זוקף עד סוף התפילה, כנאמר אצל שלמה המלך "ויהי ככלות שלמה להתפלל וכו' קם מלפני מזבח ד"'.
קידת' פניו על הארץ ולא כל גופו. **כריעה'** על הברכיים. **השתחויה'** פישוט ידיים ורגלים.

אמר רב חייה בנו של ר"ה, שראה את אביו ורבא בנפילת אפיים ולא היו בפיטוט ידיים ורגלים אלא הטו כל צידם.

הכוונה בתחילת ברכת הודאה משובה, הכוונה **בסוף** מגונה, **ומסקנת הגמ'** שהכוונה להודאה של הלל וברכת המזון. **רבא** כוונתו בתחילת הודאה ובסופה, וביאר שראה שכך נהגו ר"ז ורב ששת. **משנה**, המתפלל וטעה, סימן רע. **ואם הוא ש"ץ**, סימן רע לשולחיו מפני ששלונו של אדם כמונו. **לשיטה אחת** בגמ' ביאר רב חייה בשם רב ספרא בשם אחד מביי מדרשו של רבי, שהכוונה לטעות בברכת אבות. **וי"א** שאמר שבברכת אבות כוונה מתעבת.

רבי חנינא בן דוסא התפלל על חולים ואמר מה מצבו, וידע לפי צורת תפילתו, אם סודרה בפיו ולא היה נכשל, ידע שיבריא, ואם לא סודרה, ידע שיהיה להפך. **ומקורו ביאר ריב"ל**, "בורא נבא שפתיים שלום לרחוק ולקרוב אמר ד' ורפאתו".

דרש רבי חייה בר אבא בשם רי"ח, השכר האמור בדברי הנביאים זה כלפי אלו שיש בהם את המעלות של "משיא בתו לתלמיד חכם" ו"סוחר עם תלמידי חכמים" מהנה ת"ח מנכסיו. **אבל** השכר השמור לתלמידי חכמים עצמם "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו". **עוד דרש**, השכר האמור הוא ביחס לעוה"ז, אבל כלפי העוה"ב "עין לא ראתה". **וחולק על דעת שמואל**, שבין העוה"ז לעוה"ב ההבדל רק בשיעבוד מלכותו, והראיה "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ".

עוד דרש הנבואות הם ביחס לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים "עין לא ראתה". **וחולק על רבי אבהו**, שאמר שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים "שלום שלום לרחוק ולקרוב" קודם נזכר הרחוק. **ור"י** וביאר, שהיה רחוק מעבירה לגמרי. והקרוב, היה קרוב לעבירה והתרחק.

'עין לא ראתה' ביאר ריב"ל זה יין משומר בעגובו מששת ימי בראשית. **לרבי שמואל בר חנמי**, זה מקום הקב"א ע"ד שאין לא ראתה. **ואדם הראשון** היה רק ב"ן.

רבן גמלי שלח ב' תלמידי חכמים לרבי חנינא בן דוסא שיתפלל על בנו שחלה, **עלה** לעלה והתפלל, ירד ואמר להם לכו כיון שהבריא, **וביאר** להם שתפילתו היתה שגורה בפיו, כתבו את השעה וכו' **ושבאו לר"ג** אמר להם שבשעה שכתבו בדיוק אז בנו הבריא.

פעם התפלל על בנו של רבי יוחנן בן זכאי, והניח ראשו בין ברכיו והבריא הבן, **ואמר ריב"ז** גם אם הייתי מניח ראשי בין ברכי כל היום לא היו משגיחים בי, **וביאר** לאשתו שאין הכוונה שרבי חנינא בן דוסא גדול ממנו, **אלא** הוא דומה לעבד בפני המלך שנועב בתפילתו.

אמר רבי חייה בר אבא בשם רי"ח, למדנו מדניאל שצריך להתפלל בבית שיש בו חלונות. **אמר רב יצחק** חצוף מי שמתפלל במקום פרוץ [5]. **ובמקום מוצנע** יש עליו אימת המלך. **עוד אמר**, חצוף מי שמפרט חטאו ברבים "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" [6].

הדרן עלך פרק אין עומדין

הארות

[1] מוכיחים תודה"ה, לא, שאמן' לא מהווה הפסק. וענין בדבריהם באריכות אם הש"ץ אומר 'כהנים', ואם הש"ץ מקריא להם. [2] עין תודה"ה אמצעיות, מה מוגדר שאין להם סדר. ועי' בדבריהם לגבי שוכח המלך הקדוש וכד'. [3] בציבור מבקשים. עי' תודה"ה אל. [4] באתו תודה"ה מלמדיו, הענין שלא יעקור תקנת חכמים. [5] עי' בתודה"ה חצוף, ב' ביאורים איך יצחק יצא לשונו בשדה. [6] בתודה"ה כסוי, ביאורו אם לא מספר הרי הוא בכלל העושה דבר ומתבייש בו מחוללים לו.